

Agraïments: a Francisco Alentado Femenía, Ricard Bañó Armiñana, Indalecio Carbonell Pastor, Antonio Castelló Candela, Matías Mas Gisbert, Flocel Sabaté Curull, Josep Lluís Santonja Cardona, Rafael Sebastià Alcaraz, Josep Maria Segura Martí, Marta Vives Sabaté.

Topònim: Riquer (Alt/Baix).

Categoria 1: element antròpic, partida.

Categoria 2: antropònim.

Partida: Riquer (Alt/Baix).

Coordenades UTM: Institut Cartogràfic Valencià (ICV)

Riquer Alt: X: 717429.26604, Y: 4285429.71737

Riquer Baix: X: 717762.64086, Y: 4286183.77947

Descripció:

Tot i que en l'actualitat són dues partides segregades (Alt/Baix), en tota la documentació consultada, des del segle XIII fins al segle XIX, les trobem agrupades amb el nom de Riquer.

La partida de Riquer Alt ocupa una extensió de 116,45 Ha i 7,646 Km de perímetre aproximadament; la superfície de la partida de Riquer Baix és de 80,56 Ha amb un perímetre de 4,006 Km si fa no fa.

Tot i que ambdues partides comprenen terrenys agrícoles (amb alguns masos) i forestals, a hores d'ara, n'ha estat absorbida una part important pel nucli urbà.

Situació:

Les partides de Riquer (Alt/Baix) estan situades a l'oest de la ciutat d'Alcoi, tot fitant amb el nucli urbà al sud i a l'est, i la Serra de Mariola al nord, en la comarca de l'Alcoià, al País Valencià (MTTMA: 2002).

Etimologia:

Segons Coromines, Riquer prové del ben conegut nom propi germànic RICHARI (OC VI, p.399, a21), 'exèrcit poderós', variant de Ricard: *Ric-hard* 'fort i poderós' (Albaigès: 1997, p.284), (Fluvià: 1989, p.196).

Origen de la denominació:

Incert. Amb tot, com que es tracta d'un topònim d'origen antroponímic, es pot conjecturar que o bé es tracta d'un topònim vigent des de l'època visigoda (atés el seu origen germànic), o bé és importat pels repobladors jaumins.

Cal constatar, però, que tot i que el Llibre del Repartiment del Regne de València no és un registre de documents expedits (Guinot-Torró: 2007, p.231), Riquer hi apareix no com a topònim sinó com a antropònim (repobrador de la ciutat de València), [...] *R. de Riquer, turrin \in Roçafa* [...] (Ferrando: 1979, p.28 14-05-1238), a més de quedar registrada la seua presència a Albal (1244), Alboraià (1269), i més tardanament a Oriola (1300) i novament a València (1306), tots ells provinents de l'Anoia (Guinot: 1999, vol. 2, p.318, 430, 394, 640).

Com a topònim, el trobem documentat el 1059 com a llogaret a Conflent, terme de Catllà [...] *prioris Beatae Mariae de Riqueiro* [...] (OC VI, p.398, a56), i també el 1103, a l'Anoia, terme de Montmaneu, com a església de Santa Maria de Riquer, en terres del castell de Riquer, que depengué de l'Orde de St. Jordi d'Alfama des de l'any 1331 (CR: 1992, vol. XIX, p.343).

La primera volta que el trobem documentat, tot referint-se a la vila d'Alcoi, és en el pergami 4638 de la catedral de València de 1256 (com a topònim): [...] *unum fossarium quod est in alcoy in (...) de Riquer per quem fossarium transit via que tendir verso alcoy* [...] (ACV: 1256). Poc després, el 1264, ens torna a aparèixer en l'"Esborrany del cort de justícia d'Alcoi" (també com a topònim) [...] *et illam peciam de Riquer* [...] (Bañó:

2008, f. 19r).

Documentació:

Segle XIII:

- [...] *unum fossarium quod est in alcoy in (...) de Riquer per quem fossarium transit via que tendir verso alcoy* [...] (ACV: 1256). [Informadors: BAÑÓ ARMIÑANA, Ricard; SANTONJA CARDONA, Josep Lluís]
 [...] *et illam peciam de Riquer* [...] (Bañó: 2008, f. 19r). [Any1264]
 [...] *in Riquer orta de Alcoy* [...] (Bañó: 2013, p. 29). [Any1296]

Segle XIV:

- [...] *in Riquer termino de Alcoy* [...] (AMA, PN, PM: 1322-10-01, 11v). [Informador: BAÑÓ ARMIÑANA, Ricard]
 [...] *in Riquer termino de Alcoy* [...] (AMA, PN, DP: 1342-01-17, 150v). [Informador: BAÑÓ ARMIÑANA, Ricard]

Segle XV:

- [...] *partida de Riquer* [...] (AMA, PN PM, 05/07/1470). [Informador: SANTONJA CARDONA, Josep Lluís]
 [...] *dos carrerons que hixen a la riba del riu de riquer* [...] (AMA, PN PM, 19/03/1472). [Informador: SANTONJA CARDONA, Josep Lluís]
 [...] *In termino dicte ville de-alcoy in partita nuncupata de riquer* [...] (AHMX, PN, JP 1479, *dilluns, 6 de setembre*). [Informador: SANTONJA CARDONA, Josep Lluís]

Segle XVI:

- [...] *in partita vulgariter dicta la costa de riquer [...] et cum flumine discorrente de riquer* [...] (AMA, PN, VS: 1570, s/f, *7 de novembre*). [Informador: SANTONJA CARDONA, Josep Lluís]

Segle XVII:

- [...] *una casa situada y posada en-lo ravall vell de-la present vila de Alcoy al portal de Riquer [...] y per les spalles ab la muralla del portal de riquer* [...] (AMA, LPA: 1669, p. 24). [Informador: SANTONJA CARDONA, Josep Lluís]
 [...] *Item un olivar ab sa-casa a-la partida de riquer, terme de dita vila, que afronta ab la hermita de S^t roch ab camí de polop per mich de-la foyeta ab olivar y ort* [...] (AMA, LPA: 1669, p. 81). [Informador: SANTONJA CARDONA, Josep Lluís]
 [...] *Item un ort a la boca del barranquet de uxola, que afronta ab lo peu del camí del orta, ab terra de Felip Cantó y ab terra de Diego Macia, ab lo barranch de uxola y riu de riquer [...] y netejar lo albeurador de-la font de-riquer* [...] (AMA, LPA: 1669, p. 283). [Informador: SANTONJA CARDONA, Josep Lluís]

Segle XVIII:

- [...] *Riera de Polope o Riquer* [...] (AMA, LTA (I), 1751, p.12v, núm. 166).
 [...] *Rio de Riquer* [...] (AMA, LTA (I), 1754, p.26v, núm.367).
 [...] *Ribaso del Rio Riquer* [...] (AMA, PN, PC, 1777, p.16).
 [...] *en su tierra olivar partida de Riquer* [...] (AMA, LTA (I), 1779, p.107, núm.1514).
 [...] *en un terreno suyo propio adjunto a la Puerta de Riquer* [...] (AMA, LTA (I), 1789, p.186, núm.2129).

Segle XIX:

- [...] *Riquer bajo* [...] *El olivar del Sec* [...] (AMA, LAM: 1850, núm. 724).
 [...] *Riquer bajo* [...] *En la Casa del Batle* [...] (AMA, LAM: 1850, núm. 1276).
 [...] *Riquer alto* [...] *Clot del Romá* [...] (AMA, LAM: 1850, núm. 1085).
 [...] *una heredad en Riquer bajo llamada Trencacaps* [...] (AMA, LTF: 1853, p.3).
 [...] *Tierra en Riquer alto en el molins del Romá dada en arriendo* [...] (AMA, LTF: 1853, p.14).
 [...] *Rio Riquer, Polop o Barchell* [...] *R.(ío) Riquer ó de Polop* [...] *Riquer bajo* [...] (A: 1859). [Informador: MAS GISBERT, Matías]
 [...] *Riquer Alto* [...] *Riquer Bajo* [...] *Partida rural* [...] (p.50) [...] *viene á formar con el de Riquer ó Barchell y otros el rio llamado Alcoy* [...] (p.59) (Martí: 1864).

Segle XX:

- [...] *Riquer* [...] (Zona 2^a. Hoja 1^a) [...] *El Riquer* [...] (Zona 3^a) (BP: 1900). [Informador: MAS GISBERT, Matías]
 [...] *Riquer* [...] (PATM: 1913). [Informador: CARBONELL PASTOR, Indalecio]
 [...] *Riquer* [...] *Riquer Alto* [...] *Riquer Bajo* [...] (IGC-SGE: 1955). [Informador: MAS GISBERT, Matías]
 [...] *Riquer Alt* [...] *Riquer Baix* [...] (PTMA: 1986).

[...] *Riquer Bajo* [...] (GOTMA: 1989). [Informador: CARBONELL PASTOR, Indalecio]

[...] *P.D. Riquer Alt* [...] *P.D. Riquer Baix* [...] (PCVP:1991).

Segle XXI:

[...] *Riquer Alt* [...] *Riquer Baix* [...] *Riu Riquer* [...] (MTMA: 2002).

Genèric derivat:

- **El riu Riquer**, amb una longitud de 6,359 km, naix de la confluència dels rius Polop i Barxell al terme municipal d'Alcoi, al sud-oest de la ciutat, en les immediacions de la heretat de la Mesquita. Rep el nom de Riquer per travessar la partida del mateix nom, com fan alguns hidrònims que canvien la seua denominació en passar per un *topos* significatiu. Finalment, s'endinsa per la ciutat d'Alcoi i a l'altura de la fàbrica d'Escaló conflüix amb el riu Molinar tot formant el riu d'Alcoi o Serpis. La denominació d'esta porció del riu Barxell-Polop com a Riquer ja la trobem documentada des del segle xv [...] *dos carrerons que hixen a la riba del riu de riquer* [...] (AMA, PN PM, 19/03/1472), tot i que hi ha hagut una certa alternança documental on també se l'ha denominat Polop i, sobretot, Barxell:

[...] *Riera de Polope o Riquer* [...] (AMA, LTA (I), 1751, p.12v, núm. 166).

[...] *Rio Riquer, Polop o Barchell* [...] *R.(ío) Riquer ó de Polop* [...] (A: 1859).

[...] *el Molinar* [...] *viene á formar con el de Riquer ó Barchell y otros el rio llamado Alcoy* [...] (Martí: 1864, p.59).

[...] *El distintivo de localidad adoptado para nuestro escudo fue: dos ríos* [...] *Se refiere á los ríos Barchell y Molinar que confluyen en el extremo bajo y más antiguo de Alcoy, enfrente de la primera torre ó castillo que se levantó al fundar la población.* [...] *Alcoy, 1º de Noviembre de 1876. Francisco Moltó Valor* [...] (Tormo: 2012, p.82).

[...] *Por la parte de Poniente baja el rio Polop, de escaso caudal, pero que lo aumenta mucho el recibir el tributo de la fuente de "Barchell" y del barranco del "Cinde" [...] a la otra parte del cerro Mancabrer descenden las abundantes aguas de otra fuente, la del Molinar, y la confluencia de todas estas forman el rio de Alcoy* [...] (GAP: 1908, p.155). [Informador: SEBASTIÀ ALCARAZ, Rafael]

[...] *Por la parte de Poniente, baja el río Riquer ó Polop, de escaso caudal, pero que lo aumenta mucho al recibir el tributo de la fuente de Barchell, y del Barranco del Zinc* [...] (RFFA: 1912). [Informador: CARBONELL PASTOR, Indalecio]

[...] *Confluencia de los rios Molinar y Barchell que al juntarse se llaman ahora r. Serpis, más tradicionalmente r. "de Alcoy"* [...] (Tormo: 1923, p.244).

[...] *esta Ciudad* [...] *Rica en manantiales, está bañada por el río Serpis, que se forma de la confluencia de otros dos, llamados el Molinar y el Barchell, al unirse en el Puente de Benilloba* [...] (GA: 1943, s/f).

[...] *Alcoy pinta dos vías fluviales que, naciendo de detrás de ambas torres vienen a reunirse o juntarse al norte de la ciudad; justamente es éste el momento en que el Barxell y el Molinar confluyen en el extremo bajo de la localidad, enfrente de la antigua torre o castillo, formando el río Serpis* [...] (Espí: 1965, p.12).
- **El portal de Riquer**. Segons Josep Torró, de la Universitat de València, n'hi ha constància documental de la seua existència des de 1308. Es tracta d'un portal d'accés en una de les torres que formava part de l'ampliació del recinte de la vila que es construí arran de l'atac granadí d'Al-Abbas el 1304, i que va rebre el nom de Vilanova d'Alcoi o Poble Nova de St. Jordi. Esta torre té una estructura de planta rectangular (7 x 5,6 m) amb dos arcs apuntats en els costats majors, un d'exterior i un altre d'interior. Al segle XVIII, es van construir un grup de cases extramurs del portal que conformaren el nou carrer de St. Roc. Així, doncs, per facilitar l'accés a la vila es va obrir un arc (també anomenat de St. Roc) a la secció oriental de la muralla

adjacent, que encara existix i sovint s'identifica erròniament com a portal de Riquer (Torró: 2005, p.143-145).

Extensió geogràfica:

Riquer, el trobem com a mas al Conflent (mas d'en Riquer/mas Riquer); a Osona com a orònim i mas (pla del Riquer, el Riquer); com a serra al Bages (serra de Riquer); a l'Anoia com a indret, castell i curs fluvial (el Riquer, el castell de Riquer i torrent de Riquer); finalment trobem un pont Riquer a la Ribera Baixa (NCatNord: 2007, p. 48, índex), (NCat: 2009, p.128, índex), (CTV: 2009, p.275).

Fons documentals de l'Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA):

- AMA, PN, PM: 1325. *Protocol notarial de Pere Miró* (1322 – 1329). Signatura 482.
 AMA, PN, DP: 1343. *Protocol notarial de Domènec Picó* (1340 – 1342). Signatura 483.
 AMA, PN, PM: 1470. *Protocol notarial de Pere Martí* (1470). Signatura 504.
 AMA, PN, PM: 1472. *Protocol notarial de Pere Martí* (1472). Signatura 505.
 AMA, PN, VS: 1570. *Protocol notarial de Vicent Sisternes* (1570). Signatura 573.
 AMA, LPA: 1669. *Llibre de Peytes de Alcoy* (1669-1780). Signatura 182.
 AMA, LTA (I). *Libro en donde se continuan las licencias que se conceden para cortar arboles y las obligaciones que se imponen empezando en el año 1748-1793*. Signatura 1679.
 AMA, PN, PC:1777. *Protocol Notarial de Pedro Carrió* (1777-1778). Signatura 1100.
 AMA, LAM: 1850. *Libro de Amillaramiento*, (1850). Signatura 3378.
 AMA, LTF:1853. *Libro de traspasos de fincas*, (1853). Signatura 3505

Fons documentals de l'Arxiu de la catedral de València (ACV):

ACV: 1256. Pergamí 4638

Fons documentals de l'Arxiu Històric Municipal de Xixona (AHMX):

AHMX, PN, JP: 1479. *Protocol Notarial de Juan Perez* (1479). Signatura 6

Bibliografia:

- Albaigès: 1997. ALBAIGÈS I OLIVART, Josep M. *Diccionari de noms de persona*. Barcelona: Edicions 62, 1997.
 Bañó: 1982. BAÑÓ I ARMIÑANA, Ricard. "Pervivència de topònims medievals en Barxell i Polop". *Revista de Fiestas de Moros y Cristianos* [Alcoi] (1982).
 - 2008. *Esborrany de la Cort del Justícia d'Alcoi dels anys 1263-65*. Alcoi: Centre Alcoià d'estudis Històrics i Arqueològics. 2008.
 - 2013. *Un notal alcoià dels anys 1296-1303*. Barcelona: Pagès Editors, SL. 2013.
 CR: 1992. *Catalunya Romànica*, 27 vol. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1992.
 Espí: 1965. ESPÍ VALDÉS, Adrián. *Blasón de Alcoy*. València: Ediciones Serpis, 1965.
 Ferrando: 1979. *Libre del Repartiment de Valencia*. (Edició dirigida per FERRANDO I FRANCÉS, Antoni). Paterna: Vicent Garcia Editors SA, 1979.
 Fluvià: 1989. FLUVIÀ I ESCORSA, Armand [de]. *Origen i escuts de cognoms catalans*. Barcelona: Premsa Catalana SA, Col·leccionable AVUI, 1989.
 GA: 1943. *Guia de Alcoy*. Alacant: Publicaciones Lealco, 1943.
 GAP: 1908. *Guía de Alicante y su provincia*. Guías Arco. Madrid: 1908.
 Guinot: 1999. GUINOT, ENRIC. *Els fundadors del regne de València*, València: Edicions 3 i 4, 1999. 2 v.
 Guinot-Torró: 2007. GUINOT RODRÍGUEZ, Enric – TORRÓ ABAD, Josep, eds. *Repartiments a la corona d'Aragó*. València: Ed. Universitat de València, 2007.
 Martí: 1864. MARTÍ CASANOVA, José. *Guia del Forastero en Alcoy*. Alcoi: José Martí Casanova, Librero Editor, 1864.
 OC. COROMINES I VIGNEAUX, Joan. *Onomasticon Catalaniane*, 8 vol. Barcelona: Curial-La Caixa, 1989-1997.
 RFFA: 1912. *Revista de Fiestas y Feria en Alcoy*. Alcoi: Imprenta El Serpis, 1912.
 Tormo: 1923. TORMO, Elías. *Levante. Guía Artística y Geográfica*. Guías Calpe. Madrid: Ed. Calpe, 1923.
 Tormo: 2012. TORMO COLOMINA, Josep. *La Bandera Gran de Sant Jordi. L'estendard de la ciutat d'Alcoi i l'escut heràldic municipal a través de la història*. Alcoi: Edita Ajuntament d'Alcoi (Xarxa de Biblioteques Municipals), 2012.
 Torró: 2005. TORRÓ ABAD, Josep. "El portal de Riquer". *Revista de Fiestas de Moros y Cristianos* [Alcoi] (2005).

Atles i nomenclàtors consultats:

- CTV: 2009. *Corpus toponímic valencià*. Vol II. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2009.
 NCat: 2009. *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2009.
 NcatNord: 2007. *Nomenclàtor toponímic de la Catalunya del Nord*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans – Universitat de Perpinyà, 2007.

Plànols consultats:

- A: 1859. Alicante. Escala 1:200.000 leguas legales ó de 20.000 pies.
 BP: 1900. Bosquejos planimétricos por términos municipales mandados formar por la ley de 24 de agosto de 1896. Provincia de Alicante. Término municipal de Alcoy. Instituto Geográfico y Estadístico. Escala 1:25.000.
 PATM: 1913. Plano de Alcoy y su término municipal. Escala 1:25.000
 IGC-SGE: 1955. Alcoy (821) Instituto Geográfico y Catastral – Servicio Geográfico del Ejército. Madrid. Escala 1:50.000
 PTMA: 1986. Plànol del Terme Municipal d'Alcoi. Ajuntament d'Alcoi. Escala 1:25.000.
 GOTMA: 1989. Núm de full: E.10/821(1-4). Departament de Cartografia del Gabinet d'Ordenació Territorial i Medi Ambient de la Conselleria d'Obres Públiques, Urbanisme i Transport de la Generalitat Valenciana. Escala 1:50.000.
 PCVP: 1991. Proyecto de Clasificación de Vías Pecuarias. Término Municipal de Alcoy. Ajuntament d'Alcoi. Escala 1:25.000.
 MTMA: 2002. Mapa toponímic del terme municipal d'Alcoi. Ajuntament d'Alcoi/ CAEHA. Escala 1:25.000.

Fons d'Internet:

ICV -Terrasit. Institut Cartogràfic Valencià, Generalitat Valenciana [en línia].
 [Consultat: 21 d'abril de 2015]. Disponible a Internet: <http://terrasit.gva.es> [ICV]